

AVRAM IANCU - 200!

Cetatea Cavalerilor

Coordonator: Colonel Dr. Constantin MOȘINCAT
Editor: Asociația Națională a Cavalerilor de Cio
Editura Tipo MC, Oradea, 2020

Nr.8(48/august 2024)

Principesa Elina Cantacuzino – de Grigore Stamate - Note și însemnări de lectură

Colonel dr. Constantin Moșincat

După cercetări intense și un studiu extrem de riguros în materie, scriitorul militar Grigore Stamate a desăvârșit o nouă carte din ciclul destinat localității natale (al șaselea, într-un registru general de 25), un volum pe cât de condensat, tot pe atât de interesant despre „**Domnița Elina Urdăreanu – principesă cantacuzină**”. O lucrare normală – după cum ne asigură autorul – dar care a impus rigurozitate în analiza unor date din surse diferite și, cel mai adesea, contradictorii. Iar, de urmare, strădania acestuia în interpretarea și coroborarea unor informații disparate, care i-au solicitat eforturi suplimentare și, în plus, asumarea unei responsabilități în decizia de a opta între o variantă și alta, dintre cele avute la dispoziție. Mai mult, acolo unde imprecizia era evidentă a trebuit să intervină cu o poziție personală, care poate suscita interes, dar și clarificare, în perspectiva altor preocupări.

În tot ceea ce a întreprins însă, a pus suflet și respect atât pentru eroina principală – fiica voievodului Șerban Cantacuzino al Țării Românești (1678-1688)¹ – îndelung nedreptățită de cei îndrituiți să promoveze valori inestimabile, inclusiv pentru istoricul unei simple comunități, fie și locală. Dar, și pentru includerea în patrimoniul de stat a unor elemente majore, care ar fi trebuit protejate în mod corespunzător. Așa cum este și cazul ruinelor „Castelului Domniței” de la finele secolului XVII, ca și ale mănăstirii dispărute, față de care nicio autoritate nu s-a învrednicit, în niciun fel, să-i descopere amplasarea, lăsând totul la cheremul legendei.

Când facem asemenea afirmații, avem în vedere, nemijlocit, palatul familiei princiare Elina și Barbu Urdăreanu (mare paharnic domnesc), precum și ale mănăstirii de pe valea care poartă numele domniței, casele boierești de la Brazi (Urdari) și din Stejaru ale urmașilor marilor dregători urdăreni, dar și implicarea domniței în ctitorirea Mănăstirii Strâmba, despre care se face trimitere exactă, într-o sursă de mare încredere. Cum de încredere, apreciem că sunt toate actele, documentele și memoriile la care autorul a apelat, și, pe care le-a analizat temeinic ca să evite – pe cât posibil – confuziile și să ofere cele mai bune tălmăciri ale unor informații, peste care, nefiresc, s-a așezat umbra trecerii. Pentru că, orice s-ar spune, o lucrare de acest gen, este pretențioasă și trebuie susținută cu date și fapte bazate pe o bibliografie extinsă.

În ceea ce privește punerea în pagină „cu riscul unor repetări deranjante”, s-a intervenit discret prin preluări și prin redări, care să ajute cititorul, ca și pe cercetătorul de bună credință, să înțeleagă mai bine la ce se face referire în text. În același scop, s-a manifestat reținere față de sursele puse la dispoziție de cei din neamul cantacuzinilor, lesne predispuși la interpretări favorizante. Autorul le-a studiat pe toate, în amănunțime, și a căutat să le descifreze rostul. Dimpotrivă documentele au fost triate, după un aprofundat studiu, menținându-se nepărtinitor, atât în preluare, cât și în prelucrare, pentru că multe dintre acestea sunt foarte importante.

Oricum, fără de nicio tendință de epatare, pe ansamblu, autorul a urmărit cu strictețe obiectivul, pe care și l-a propus și care l-a frământat mulți ani: punerea în evidență a unui episod de mare interes pentru comunitatea din Urdari. Căci, ce altceva ar presupune viața unei distinse domnițe, care a colorat atât de minunat și de frumos societatea unei așezări rurale, de altfel atât de tihnită, dar de o manifestare istorică aparte. Ar mai fi de evidențiat preocuparea generalului Grigore Stamate de a evidenția rolul domnițelor din neamul românesc în realizarea obiectivelor bărbaților alături de care au stat. El evidențiază și tradiția românească de numire a nou născuților cu aceea a părinților. Iată cum pe această filieră Elina, este cea de-a treia purtătoare a numelui în familia sa.

¹ Vezi pe larg articolul Șerban Cantacuzino, mântuitorul Vienei în *Cetatea Cavalerilor*. Drept recunoștință, după bătălie Șerban Cantacuzino a primit de la împăratul Leopold I titlul de *conte* al Sfântului Imperiu Roman. Totodată, cei doi conducători au continuat să poarte o corespondență secretă în vederea organizării unei cruciade de eliberare a Constantinopolului, în fruntea căreia urma să se afle chiar domnitorul român. Acesta fusese recunoscut de Austria și Rusia ca urmaș al împăraților Cantacuzini. Totuși, aceste tratative pentru obținerea sprijinului nu s-au desfășurat fără obstacole, căci, după cum menționează cronicarul Ion Neculce, „opinteau nemții să fie Dunărea hotar”. Domnitorul muntean hotărăște să nu cedeze la „cele multe și peste puțină cereri [...] ale nemților”, căci nu voia să schimbe un stăpân cu altul. Victoria creștinilor fiind considerată o „minune”, Papa Inocențiu al XI-lea a decis și instituit sărbătoarea Sfintei Maria ca zi a calendarului catolic să sărbătorească Sfântului Nume al Mariei nu numai în Spania și în Regatul Napoli, ci în întreaga Biserică Catolică, pe 12 septembrie. Despre clopotul din turla, înaltă cât 45 de etaje ale Catedralei Sf. Ștefan, la care poți ajunge urcând 340 de trepte, se știe că a fost făcut după asediul Vienei de la 1683, dintr-un tun capturat de la turci, clopot care vestește ANUL NOU!

AVRAM IANCU - 200!

Nr.8(48/august 2024)

În privința succintelor trimiteri dinspre nobili înaintași înspre urmași, în relația ascendență-descendență, scriitorul Grigore Stamate ne asigură că au fost necesare „pentru înțelegerea, cât mai exactă, a unor evenimente și a unor fapte ale domnitorilor și marilor dregători ai acelor vremuri (secolele XV-XVII – n.n.)” descâlcirea ițelor, și datorită informațiilor puține și disparate. Iar, faptul că toate acestea s-au realizat prin intermediul unei principese cantacuzine, credem că s-a dat o notă de excelență ansamblului.

Dar, să urmărim și considerentele care l-au determinat pe autor să se aplece asupra unui asemenea subiect, care – în opinia noastră – oricât de modest s-ar considera scriitorul, depășește cu mult interesul local, fie și numai din considerentul, potrivit căruia: „ în vârful piramidei genealogice a neamurilor voievodale ale Basarabilor, ale Brâncovenilor și ale Cantacuzinilor – din care provine – domnița Elina Urdăreanu, reprezintă steluța de aur”.

Într-adevăr, o îngemănare atât de perfectă este foarte puțin probabil să se mai întâlnească și în alte anobile familii românești; în situația dată, amplexarea legăturilor și încrengăturilor de înrudire depășind orice așteptare. Astfel, printre atâtea ilustre legături, până înspre împărații Cantacuzini ai marelui Bizanț și Basarabii, precursori ai marilor evenimente care au condus la întemeierea Țării Românești, „Domnița Elina Urdăreanu era strănepoata domnului Neagoe Basarab, nepoata domnitorului Matei Basarab, nepoată a domnitorului Radu Basarab Șerban ai Țării și fiica domnitorului Șerban Cantacuzino. Pe de altă parte, principesa Elina Urdăreanu era nepoata domnitorului Constantin Basarab Șerban al Țării Românești și a domnului Dumitrașcu Cantacuzino al Moldovei, precum și vară primară a încă doi mari domnitori: dinspre ramura Basarabă, a Sfântului domnitor-martir Constantin Brâncoveanu; iar, dinspre Cantacuzini, a domnitorului Ștefan Cantacuzino. La care, se mai poate adăuga domnitorul Dimitrie Cantemir al Moldovei, cumnatul domniței”.

O salbă de nume, de fapte și de evenimente, de întâmplări nu totdeauna dintre cele mai plăcute – cutremurătoare uneori – dar care pun în evidență o practică de existență caracteristică Evului Mediu românesc. O etapă istorică dominată de lupta împotriva turcilor, dar și între partidele boierimii, care oscilau între obediența față de stăpânitorii acelor vremi și accederea la putere și îmbogățire, precum și în patriotismul, care dintotdeauna a animat nația română.

În tot acest amalgam de interese și de relații, în multe dintre cazurile evocate și presărate cu amănunte delicate, întâlnim situații de un groaznic tragism, care le conferă o notă de gravă tristețe. Mai ales, când conflictele dintre neamuri și familii ori în interiorul aceluiași neamuri și familii degenerază în crime oribile.

Într-un astfel de complex de circumstanțe, ni se destăinuie autorul: „am vrut să surprindem unele fragmente din viața Domniței Elina Urdăreanu (fostă Cantacuzino – n.n.), încercând, pe cât posibil, să distingem între legendă și realitate”. Pe această bază autorul întărește teza că „istoria este cea trăită” și nu cea imaginară. Astfel, în conținutul prezentului volum, într-o modalitate extrem de condensată, Grigore Stamate a prezentat aspecte, credem, dintre cele mai reprezentative privind originea și afirmarea tinerei domnițe, care a ales să se așeze în ținutul natal ca de legendă al Gorjului istoric „într-un frumos colțisor de comunitate, atestat ca moșie și ca așezare la finele veacului XV”. În fapt, o altă lucrare, în continuarea volumului „*Urdari, străveche comunitate dregătorească*”, cu aprofundare, în special, asupra personalităților care, într-un fel sau altul, au fost în relație nemijlocită cu distinsă principesă cantacuzină.

În concluzie: o lucrare pe cât de interesantă, tot pe atât de bine realizată, în care autorul – ca de fiecare dată – ne surprinde cu stilul său afectuos, în care până și elementele tehnice, de istorie pură, sunt redată într-un înveliş romanțios, de o neasemuită frumusețe.

Aceste succinte aprecieri merită o și mai minuțioasă cercetare a personajelor feminine, și nu numai, descendente din domnitorii români Neagoe și Matei Basarab, Constantin și Șerban Cantacuzino, Constantin Brâncoveanu, sau Dimitrie Cantemir (căsătorit cu sora Domniței Elina), prilej pentru autor de a aduce informații cât mai interesante despre personajele din jurul Domniței gorjene. La fel de interesantă ni se par și căsătoriile domnițelor române cu prinți de prin vecini: Bălăceanii, ajung să fie onorați ca „grofi” în Austria, și să încheie relații cu imperiile vecine, sau să moară cu sabia în mână pentru neamul românesc. Familii de vrednici români, cei din neamul Leordenilor, care au întemeiat și au contribuit la dezvoltarea zonei lor. Din arborele genealogic al Domniței Elina, Grigore Stamate extrage cu finețe dintre rude: mătuși și verișare, surori și fiice de mari boieri ai epocii în care dominația habsburgică se lățise și peste Oltenia. În context aflăm informații și despre viața spirituală și monahală,

AVRAM IANCU - 200!

despre marile edificii ridicate în acea epocă, pe întregul cuprins al Munteniei. Mănăstirea Cotroceni, biserica Drăgănești (Prahova). Comana și Hurezi, sunt ctitorii ale domnului Șerban Cantacuzino, cu soția Maria – tatăl, respectiv mama vitregă a eroinei cărții. Autorul face un inventar al acestor ctitorii, mare parte dintre ele cercetate pe teren de către documentaristul sânguincios și meticulos, care stă în spatele acestei interesante povești despre o domniță pentru care autorul mărturisește că a pus „suflet și respect”. Cartea este scrisă cu multă afecțiune, care își are izvorul într-o bogată listă bibliografică parcursă de autor.

Stimă și respect, alese mulțumiri distinse domn general pentru onoarea de a ne face cunoștință cu Domnița Elina.